Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Monumentnummer*: 530957

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	20 september 2010
Kadaster deel/nr	82970/12

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Katwijk	Katwijk	Zuid-Holland

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kadastraal object**	*Appartement aanduiding*	*Grondperceel*
Katwijk	C			4966

*Omschrijving***

Inleiding

BOEZEMGEMAAL, gebouwd in de jaren 1951-1954 in de stijl van de Shake Hands-stroming naar ontwerp van de architecten M.P. Schutte en B. Buurman (ontwerper van het gemaal in Gouda). In technisch opzicht werd het gemaal in 1951 ontworpen door ingenieursbureau 'Dwars, Heederik en Verhey' (DHV) uit Amersfoort. Het gemaalgebouw is voorzien van gedenkstenen, een bronzen sculptuur op bronzen console met opschrift "Willem I Graaf van Holland" ter herinnering aan het belang van Willem I voor de waterbeheersing, ontworpen door L.O. Wenckebach en gegoten in de bronsgieterij Binder, het wapen van Rijnland en twee reliëfs van een meermin en een meerman van Hans Petri. Het gemaal is aan de noordzijde van het dorp Katwijk gesitueerd en heeft een functionele en ruimtelijke relatie met een uitwatering en sluis, die in ca. 1984 is vervangen door nieuwbouw met hergebruik van gedenkstenen van de oude sluis van begin 19de eeuw. Het gemaal ligt op een landschappelijk-historisch zeer belangwekkende plaats, waar al eeuwenlang sprake is van waterkerende werken (sluizen en een stoomgemaal als voorganger) en bemaling van de boezem van Rijnland. Op weinig plaatsen is het uitlaten van water sprekender te zien dan hier: de inlaat (boezemkanaal) is zeer breed en het gemaal laat via de kolk met buitensluis uit op de Noordzee. De landschappelijke omgeving (o.a. waterloop) is aangepast door de versterking van de zeewering, maar deze ontwikkeling is afleesbaar. De machinerie van het gemaal is gewijzigd (2006-2010). Het gemaal was uitgerust met zowel dieselmotoren als een elektromotor. Dit gebeurde vaker bij belangrijke gemalen in verband met de risicospreiding. De pompen met een betonnen slakkenhuis maakten deel uit van een technologische ontwikkeling die in de wederopbouw sterk aan belang won. In totaal was het gemaal uitgerust met drie verticale schroefpompen met een gemiddelde bemalingscapaciteit van 53,8 kubieke meter per seconde. Twee pompen werden aangedreven door dieselmotoren met een vermogen van elk 515 kW. Een pomp werd aangedreven door een elektromotor met een vermogen van 478 kW. De dieselmotoren en

bijbehorende pompen zijn vervangen door elektromotoren; de oude worden bewaard in Papendrecht (museum) en Twente (particulier). Aan de instroomzijde van het gemaal is een automatische krooshekreiniger geplaatst. Aan de noordzijde is het gemaal (in een aanbouw) uitgebreid met een 4e pomp. De maximale pompcapaciteit komt daarmee op 94 m^3/sec.

Omschrijving

Het op L-vormige grondslag opgetrokken BOEZEMGEMAAL bestaat uit drie lagen met de eerste laag op waterniveau, de tweede op maaiveld-niveau en een verdieping; aan de noordoostzijde een eenlaags uitbouw. De constructie wordt gevormd door betonnen portalen, in de gevels zichtbaar als kolommen, die tevens de ritmering van de architectuur vormen, en waarbinnen een vakverdeling van verschillende materialen: grote glaspuien, schoonmetselwerk in Noords verband, breuksteen metselwerk, sierbetonnen elementen met glassteen en natuursteen. Het platte dak is afgewerkt met klinkerisoliet lichtbeton. De ramen, deuren en puien zijn van brons. De westgevel langs de dijk heeft op de koppen schoonmetselwerk en daartussen zeven traveeën geaccentueerd door de betonnen kolomconstructie. Elke travee is opgebouwd uit een forse raampartij op begane grond niveau, rechthoekige betonnen elementen met ronde glasstenen op het middenniveau en een terugliggende lage raampartij als beëindiging. Uiterst rechts de sculptuur van Willem I op een console. De westgevel grenst direct aan de dijk (Binnensluis) en wordt daarvan gescheiden door een laag witgeschilderd hekje van buisframe. De oostgevel heeft een aan het water grenzende onderbouw, opgebouwd uit natuursteen metselwerk met daarin kleine verdiepte vensteropeningen met betonnen omlijsting. Een betonnen trap met witgeschilderde leuning geeft toegang tot deze onderbouw. Langs de oostgevel lopen betonnen loopbruggen met leuningen van buisframe, steunend op betonnen pijlers in het boezemwater. De zuidgevel (voorgevel) kent een verdeling in drie traveeën waarvan de begane grond geheel door grote vensterpartijen met centraal de hoofdentree in beslag wordt genomen, waarboven een strook met de drie natuurstenen reliëfs. De middenas wordt benadrukt door een grote vensterpartij op de verdieping, geflankeerd door gesloten natuurstenen vakken. De noordgevel heeft vijf traveeën, waarvan links twee van de eenlaagse uitbouw. De begane grond heeft centraal een vensterpartij met deuringang en aan weerszijden daarvan twee vensterpartijen op een gemetselde plint. De rechter travee wordt op de verdieping geaccentueerd door een iets vooruitspringende raampartij (erker), links daarvan twee identieke vakken met schoonmetselwerk en een in de linker bovenhoek geplaatst venster. In de natuurstenen plint gedenkstenen.

Interieur: De functionele indeling omvat een kelder voor de, aan de straatzijde niet zichtbare, pompen. De begane grond is voor het grootste deel ingericht als machineruimte, met aan de kopzijde de monumentale entreehal, voorzien van een slingertrap (naar verdieping met balkon in machineruimte) en van een travertin vloer en treden, verder dienstruimten. De andere kopzijde bevat een werkplaats, dienstruimte en een spiltrap rond gemetselde spil. Het interieur kent een hoogwaardige afwerking met ondermeer natuursteen (hal), tegelwerk, deuren met hang- en sluitwerk, stalen trappen met houten treden en een kopshouten vloer. Verder schakelpanelen en toebehoren.

Waardering

Het BOEZEMGEMAAL is van algemeen cultuur- en architectuurhistorisch belang: - als bijzondere vertegenwoordiger van de Shake Hands-stroming; - vanwege de zorgvuldige vormgeving, het decoratieve materiaalgebruik, de toegepaste kunst en de hoogwaardige afwerking van het interieur; - vanwege de gave en oorspronkelijke staat waarin het verkeert; - als grootste gemaal van het Rijnland; - als belangrijk onderdeel van het Nederlandse industriële erfgoed; - vanwege stedenbouwkundige en functionele en ruimtelijke ensemblewaarden met de waterstructuur en de buitensluis; - als getuigenis van de waterstaatkundige geschiedenis door de situering op deze plaats die al eeuwen een belangrijke rol speelt in de waterhuishouding; - als functionerende schakel in de waterbeheersing van Nederland; - vanwege de markante en vrije ligging als schakel in de waterstructuur.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Boerderijen, molens en bedrijven	Gemaal (M)	Boezemgemaal

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*
*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*
Datum van downloaden 28 march 2024